

A MAGYAR HÁZASSÁGI BONTÓJOG FEJLŐDÉSE

dr. Balázs Réka*

I. évfolyamos nappali tagozatos doktorandusz
SZTE-ÁJTK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék

BEVEZETÉS

Jelen tanulmány témája a házasság felbontása, amely az elmúlt évtizedekben igen népszerű családjogi intézménnyé vált. Nem vitatható, hogy korunkban egyre több házasság végződik válással, azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy mindig is voltak rosszul működő házasságok, megromlott kapcsolatok, de a szigorú szabályozások csak kevés esetben tették lehetővé a házastársak részére a bontást. Ezen szigor enyhülése következtében napjainkra a házasság felbontása elől elgördültek a jogi akadályok, és a házaspárok szabadon dönthetnek úgy, hogy külön folytatják életüket.

A házassági jog hazai fejlődésével kapcsolatban három mérföldkövet említhetünk: a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc-t (továbbiakban: HT.), a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvényt (továbbiakban: Csjt.), és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényt. Jelen tanulmányban a házassági bontójog szabályozásának fejlődését ezen három mérföldkö mentén mutatom be.

I. A HÁZASSÁG FELBONTÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSA 1894 ELŐTT

A katolikus kánonjog szerint a házasság felbonthatatlannak minősült, csak a házasság érvénytelenítésére kerülhetett sor olyan ok fennállása esetén, amely már magát a házasságkötést lehetetlenné vagy semmissé tette volna.¹ Ezzel ellentétben a nem katolikus (keleti ortodox, protestáns) vallásúak vonatkozásában lehetőség volt a házasság felbontására. A XVIII. századra a kánonjogon alapuló házassági jogegység azonban megrendülni látszott, amelynek következtében megjelentek az államhatalom részéről a házassági jogra vonatkozó szabályozási törekvések.

Hazánkban a „polgári” házasság gyökerei II. József nyúlnak vissza, aki az 1786. évi házassági pátenzával a házasságot polgári szerződésnek tekintette, és a házassági jog egészére egységes állami szabályozást rendelt el, így valamennyi felekezet tekintetében egységesen állapította meg a házasság megkötésének anyagi és alaki feltételeit, valamint a házassági pereket a királyi bíróságok elé utalta. Egyedül a házasság megszűnésénél tett különbséget a felekezetek vonatkozásában, ugyanis a katolikusokra nézve a házasságot felbonthatatlannak, míg a nem katolikusok

* Témavezető: Dr. Hegedűs Andrea PhD egyetemi docens.

¹ Mezey Barna (szerk.): *Magyar Jogtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. (Továbbiakban: Mezey 2007.) 148. o.

tekintetében felbonthatónak nyilvánította.²

A XIX. században Magyarországon is megjelentek a kodifikációs igények, azonban már a törvényjavaslatok előkészületeinél elakadt a jogalkotó, így 1852. november 29-én nyílt paranccsal léptették hatályba hazánkban az osztrák polgári törvénykönyvet (továbbiakban: OPTK), amely hatályon kívül helyezéséig, 1861-ig szabályozta a házasság intézményét. Az OPTK II. cikke, ami a házassági joggal foglalkozott, Magyarországon csak megszorításokkal volt alkalmazható.³

A kiegyezést követően újra megindultak a kodifikációs munkálatok, azonban az országgyűlés két háza eltérően képzelte el a házassági jog szabályozását: a képviselőház az állam, míg a főrendiház az egyes felekezetek jogkörében hagyta volna azt.⁴

II. A POLGÁRI HÁZASSÁG ÉS AZ 1894. évi XXXI. TC.

A polgári házasság kérdése újra és újra felmerült az országgyűlés előtt, majd sok éves harc után végül 1890 tavaszán megindult a munka a házassági jogról szóló törvényjavaslat kidolgozásán, amelynek eredményeként a javaslatot Ő Felsője 1894. december 9-én szentesítette. Így megszületett a HT.⁵

A törvény legnagyobb vívmányának a házasság felbontásának intézményét tekinthetjük, ami ugyan szigorú feltételek mellett, csak bírói ítélettel, de lehetőséget biztosított a házasfeleknek a házastársi kötelék felbontására. A HT. bontási szabályai a vétkek elvén alapultak: csak olyan házastárs ellen lehetett a házasság felbontását kérni, aki vétkes volt a felbontó okok valamelyikében.⁶

A HT. taxatív felsorolta azon okokat, amelyek esetén a bíróság a házasságot felbontotta. Ezen okok kétféleképpen lehetnek: abszolút vagy feltétlen bontó okok⁷ (pl. a házasságtörés, kettős házasság, hűtlen elhagyás), illetve relatív vagy viszonylagos bontó okok⁸ (pl. a házassági köteleességek szándékos és súlyos megsértése, erkölcstelen élet folytatása).

A kényszerítő erejű felbontási okok fennállása esetén a bíróság mérlegelési szabadsága kizárt volt, a házasságot fel kellett bontania. Ezzel szemben a viszonylagos okok esetén a sértett házastárs kérhette a bíróságtól a házasság felbontását. Ilyenkor a bíróságnak szabad mérlegelési lehetősége volt, az összes körülményt vizsgálva adhatott helyet a sértett kérelmének, ha úgy találta, a házastársak egyéniségének és életviszonyainak figyelembevételével, hogy a házastársi életközösség folytatása elviselhetetlen lenne a felek számára.⁹

² Fodor Ármán: *A házassági jog története. A házassági jogról szóló törvény megalkotása, rendszere és tartalma.* In: Fodor Ármán (szerk.): *Magyar magánjog, Házassági jog, Családjog.* Pallas Részvénytársaság Nyomdája, Budapest, 1899-1905. (Továbbiakban: Fodor 1899-1905.) III-VI. o.

³ Fodor 1899-1905. XII-XIII. o.

⁴ Mezey 2007. 228. o.

⁵ Fodor 1899-1905. XVI-XVII. o.

⁶ Jancsó György: *Házassági jog.* In: Fodor Ármán (szerk.): *Magyar magánjog, Házassági jog, Családjog.* Pallas Részvénytársaság Nyomdája, Budapest, 1899-1905. 288-289. o.

⁷ Ht. 77-79. §.

⁸ Ht. 80. §.

⁹ Almási Antal: *Házassági jog.* In: Szladits Károly (főszerk.): *Magyar Magánjog, Családi jog.* Grill

A HT. bontási joga, igaz egy-két időközi módosítással, egészen 1952-ig érvényben maradt. A Tanácsköztársaság idején a Forradalmi Kormányzótanács 1919. május 19-én közzétett XCIX. számú rendelete a házasság felbontásának új szabályozásával foglalkozott. A rendelet alapján a házastársaknak lehetősége nyílt a közös megegyezésen alapuló házasság felbontására, továbbá a bíróság felbonthatta a házasságot bármelyik fél egyoldalú kérelme alapján is.¹⁰ A Tanácsköztársaság idején felbontott házasságokat azonban a 4038/1919. ME r. visszaállította, azokat továbbra is fennálló és érvényes házasságoknak kellett tekinteni, kivéve, ha valamelyik fél újabb házasságot kötött.¹¹

Ezt követően egészen 1945-ig a HT. szabályait alkalmazták a házasság felbontásánál, amely szabályozást a 6800/1945. ME rendelet módosított. Utóbbi szakított a HT. vétkességen alapuló bontási rendszerével, ugyanis a házasságot a házastársak vétkességére tekintet nélkül felbonthatóvá tette. A HT. bontó okainak körét továbbá kiegészítette három okkal: kérelemre a házasságot fel kellett bontani, ha a házassági életközösség megszakadásától legalább 5 év eltelt; ha a házassági kötelék formálisan legalább két éve fennállott, a felek közösen kérhették a házasság felbontását; a bíróság felbontotta a házasságot, ha az egyik házastárs a házasság fennállása alatt elmebeteg volt, és a gyógyulásra nem volt remény.¹²

Ugyanezen időszakban megindult a családjog kodifikációja. Ennek eredményeként megszületett az 1952. évi Csjt., amely új alapokra helyezte a házasság felbontásának szabályozását.

III. A HÁZASSÁGI BONTÓJOG A CSJT.-BEN

Az új törvény szakított a korábbi vétkességi rendszerrel, és a házasság feldúltságának a kritériumát fogadta el a bontás alapjának: a bíróság komoly és alapos ok fennállása esetén bármelyik házastárs kérelmére felbonthatta a házasságot, amennyiben a házaseletük teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott.¹³

A törvény másik fontos vonása, hogy nem tartalmazott abszolút és relatív bontó okokat, a bírónak kellett minden esetben az összes körülmény gondos mérlegelésével eldöntenie, fennáll-e olyan komoly és alapos ok, amely indokolja a házasság felbontását. A házasság felbontásakor a házastársak között kialakult helyzetet kellett a bírónak vizsgálni, és a „komoly és alapos ok” sohasem lehetett csak egy tény, hanem mindig valamilyen helyzet, amit egységesen kell elbírálni.¹⁴ Ezen álláspontot erősítette meg a Legfelsőbb Bíróság 1964-ben hozott 3. számú irányelve is, amely

---

Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1940. 181. o.

¹⁰ Pap Tibor: *A házasság felbomlásának problematikája a Magyar Tanácsköztársaságban*. Jogtudományi Közlöny, 1959/2-3. sz., 611. o.

¹¹ Csiky Ottó: *A házasság felbontása*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990. (Továbbiakban: Csiky 1990.) 87-88. o.

¹² Petrik Ferenc: *A házasság megszűnése*. In: Szigligeti Viktor és Bacsó Jenő (szerk.): *A családjogi törvény magyarázata I. kötet*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1971. (Továbbiakban: Petrik 1971.) 141. o.

¹³ Csjt. 18.§ (1) bek.

¹⁴ Petrik 1971. 158.-161. o.

iránymutatásként szolgált később a bontójogunk 1974. évi módosításánál.¹⁵ Ezen módosítás a törvény „komoly és alapos ok” fogalmát a házaselet teljes és helyrehozhatatlan megromlásának terminológiájára változtatta, továbbá bevezette a házasság egyező akaratnyilvánítással való felbontását, a közös megegyezésen alapuló bontást. Ezt követően a jogalkotó 1986-ban¹⁶ újabb módosításokat eszközölt a bontójogunkon, amellyel rendezte a szabályozás fogyatékoságait.¹⁷

A Csjt. az objektív bontás elvét követte. A bontás a házasság végleges feldúltságán alapult, nem pedig valamelyik házastárs vétkességétől tette azt függővé, amelyből következett, hogy egyetlen olyan egyedi okot sem határozott meg a törvény, amelynek fennállta esetén a házasságot fel kellett volna bontani. Mindig azt kellett vizsgálni, hogy a különböző, egymással összefüggő körülmények és azok hatásai eredményeznek-e olyan helyzetet, amelyből a bíróság azt állapíthatja meg, hogy az életközösség teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott.¹⁸

A Csjt. bontási rendszerén belül megkülönböztettük az un. tényállásos, illetve az un. megegyezéses bontást. A tényállásos bontás egyik típusa, amikor az egyik házastárs egyoldalú kérelmére a másik fél ellenzésével szemben folyik az eljárás, míg a másik típus esetén az alperes házastárs is egyetért a bontással, de nem állnak fenn a megegyezésen alapuló bontás feltételei. Ezen esetben meg kellett vizsgálni a házasság megromlásának teljes folyamatát, és vita esetén a feleket bizonyítási kötelezettség terhelte.¹⁹

A megegyezésen alapuló bontásnak is két változatát különböztette meg a Csjt. Az első változat esetén a feleknek az un. járulékos kérdésekben kellett megállapodniuk (közös kiskorú gyermek vonatkozásában annak elhelyezéséről, tartásának mértékéről és fizetési szabályairól, kapcsolattartásról; házastársak egymás közötti viszonyában a házastárs tartásáról, a bontás után a lakáshasználat szabályairól, a közös ingó vagyont megosztásáról), a második változatnál, a 3 éves különélésen alapuló bontásnál, a házastársaknak igazolniuk kellett, hogy 3 éve külön lakásban élnek, és a gyermek elhelyezését és tartását a gyermek érdekeinek megfelelően rendezték.²⁰

IV. JELENLEG HATÁLYOS BONTÓJOG

A rendszerváltozás után a társadalmi és gazdasági fejlődés hatására bekövetkező változások szükségessé tették a magyar magánjog reformját, és egy új Polgári Törvénykönyv elfogadását.

Már a kodifikáció kezdetén felmerült azon javaslat, hogy a családjogot integrálják

¹⁵ 1974. I. tv. – I. Csjt. Novella.

¹⁶ 1986. évi IV. tv. – II. Csjt. Novella.

¹⁷ Csiky 1990. 129-130.

¹⁸ Csiky Ottó: *A házasság felbontása*. In: Bencze Lászlóné-Csánitzné Csiky Ilona-Csiky Ottó: *A házasság megkötése, felbontása. A házastársi tartás*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1999.

¹⁹ Csiky Ottó: *A házasság megszűnése*. In: Körös András (szerk.): *A családjog kézikönyve 2007. I. kötet*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007. 64. o.

²⁰ Hegedüs Andrea: *Polgári jog. Családjog*. R.I.M.Á.K Bt. 2015. Szeged 2015. (Továbbiakban: Hegedüs 2015.) 78. o.

az új Ptk.-ba, amelynek megfelelően az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója²¹ már a családjognak a törvénykönyvbe való integrálását tartalmazta, és az elfogadott törvényben a IV. könyvben, Családjog cím alatt kapott helyet (továbbiakban: CSJK.)

A házasság felbontása tekintetében a Ptk. fenntartja a feldúltságon alapuló bontójogi rendszert, azonban a CSJK.-ben a megegyezésen alapuló bontás már önálló bontó okként szerepel. A jelenleg hatályos szabályozás önálló bontási oknak tekinti a végleges akarat-elhatározáson alapuló, befolyásmentes megegyezést, így nem kell bizonyítaniuk a házastársaknak a házaselet teljes és helyrehozhatatlan megromlását.²²

Feldúltságon alapuló bontás esetén bármelyik házastárs kérelmére felbontja a bíróság a házasságot, ha az teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Ezen rendelkezéssel kapcsolatban a CSJK. beiktat egy kiegészítő szabályt, ami iránymutatásként szolgál arra, hogy a házasságot teljesen és helyrehozhatatlanul megromlottnak lehet tekinteni különösen akkor, ha az életközösség megszűnt és annak helyreállítására nincs kilátás.²³

A Ptk. a megegyezésen alapuló bontás feltételeinek kapcsán változtatásokat eszközölt a tekintetben, hogy a feleknek milyen járulékos kérdésekben kell megállapodniuk. A törvény különbséget tesz aszerint, hogy közös szülői felügyeletben állapodtak-e meg a felek vagy sem.²⁴ Közös szülői felügyelet hiányában a következő kérdésekben kell megállapodniuk: szülői felügyelet gyakorlásának kérdése; a különélő szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás; a gyermek tartása; a házastársi közös lakás használata; házastársi tartás. Amennyiben a szülők a közös szülői felügyeletben állapodtak meg, a kapcsolattartás kérdésében nem kell megállapodni, meg kell azonban határozni a gyermek lakóhelyét.²⁵

Újdonság a Csjt.-hez képest, hogy a közös ingó vagyon megosztása nem feltétele a megegyezésen alapuló bontásnak. Ennek legfőbb indoka, hogy napjainkra a vagyoni viszonyok sokkal összetettebbé váltak: az ingatlan mellett üzletrészek, tagsági viszonyok, vagyoni értékű jogok, bonyolult konstrukciójú hiteltartozások is részei a házastársi közös vagyonnak. További újdonsága a CSJK.-nak, hogy elhagyja a Csjt. 18. § (2) bek. b) pontját: hároméves különélésen alapuló bontási formát, amelynek indoka az volt, hogy a bírói gyakorlatban az ilyen megegyezésen alapuló bontásra ritkán került sor.²⁶

Ki kell emelnünk továbbá, hogy a Ptk. nagy hangsúlyt fektet a mediációra, a közvetítői eljárásra. A mediáció igénybe vehető akár a bontóper megindítása előtt, akár az alatt. A közvetítői eljárást a bíróság ajánlhatja és kötelezően el is rendelheti a szülői felügyeleti jog rendezése érdekében, a szülő-gyermek közötti kapcsolattartás és a gyermek harmadik személynél való elhelyezése körében.²⁷

²¹ A Kormány 1003/2003. (I. 25.) Korm. határozatával elfogadott szöveg, amely megjelent a Magyar Közlöny 2003. évi 8. számában.

²² Hegedüs 2015. 77. o.

²³ 4:21.§ (1).

²⁴ Körös András: *Az új Ptk. Családjogi Könyve – a 2013. évi V. törvény és a Szakértői Javaslat összevetése*. In: Családi jog XI. évf. 3. szám 3. o.

²⁵ Ptk.4:21§ (3)-(4).

²⁶ Körös András, Makai Katalin, Szeibert Orsolya: *Negyedik Könyv: Családjog*. In.: Vékás Lajos: *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*, Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomsgazdálkodó Kft., Budapest, 2013. 254. o.

²⁷ Ptk. 4.22. §.

ZÁRSZÓ

A házassági bontójog fejlődését tanulmányozva megállapítható hogy a bontó szabályainak szigorítása alkalmatlan eszköz a szétesett házastársi kapcsolat megmentésére. A jogalkotónak olyan szabályozási keretet kell biztosítania, amely jó szempontból egyszerűvé teszi a felek számára a válást, hiszen ha a házastárs elhatározta a házasság felbontását és ahhoz ragaszkodnak is, nagyon csekély az esély arra, hogy a teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott kapcsolatból újra boldog házasság legyen.